

הלבבות דעות פֶּרֶק ב

א. חולי הגוף, טועמים המר מתוק והמתוק מר. ויש מן החולים מי שמתאוה ותאב למאכלות שאינן ראויין לאכילה, כגון העפר והפחם, ושונא המאכלות הטובים, כגון הפת והבשר הכל לפי רב החלי. כך בני אדם שנפשותיהם חולות, מתאווים ואוהבים הדעות הרעות; ושונאים הדרך הטובה, ומתעצלים ללכת בה, והיא כבדה עליהן למאוד, לפי חלים. וכן ישעיהו אומר באנשים הללו, "הוי האמרים לרע טוב, ולטוב רע: שמים חשך לאור ואור לחשך, שמים מר למתק ומתק למר" (ישעיהו ה, כ). ועליהם נאמר "העזבים, ארחות ישר ללכת, בדרך-חשך" (משלי ב, יג).

ב. ומה היא תקנת חולי נפשות ילכו אצל החכמים, שהם רופאי הנפשות, וירפאו חלים בדעות, שמלמדין אותם עד שיחזירוהם לדרך הטובה. והמפירים בדעות הרעות שלהם, ואינם הולכים אצל החכמים לרפא אותם עליהם אמר שלמה, "ומוסר, אוילים בזו" (משלי א, ז).

ג. וכיצד היא רפואתם: מי שהוא בעל חמה אומרים לו להנהיג עצמו שאם הפה וקלל, לא ירגיש כלל, וילך בדרך זו זמן מרבה, עד שתעקר החמה מלבו. ואם היה גבה לב ינהיג עצמו בבזיון הרבה, וישב למטה מן הכל, וילבש בלויי סחבות המבזין את לובשיהן, וכיוצא בדברים אלו: עד שיעקר גבה הלב ממנו, ויחזר לדרך האמצעית, שהיא דרך הטובה; ולכשיחזור לדרך האמצעית, ילך בה כל ימיו.

ד. ועל קו זה יעשה בשאר כל הדעות: אם היה רחוק לקצה האחד, ירחיק עצמו לקצה השני, וינהג בו זמן מרבה עד שיחזור לדרך הטובה, והיא מדה בינונית שבכל דעה ודעה.

ה. ויש דעות שאסור לו לאדם לנהג בהן בבינונית, אלא יתרחק עד הקצה האחר והוא גבה הלב, שאין הדרך הטובה שיהיה האדם ענו בלבד, אלא שיהיה שפל רוח, ותהיה רוחו נמוכה למאוד. ולפיכך נאמר במשה רבנו "ענו מאד" (במדבר יב, ג), ולא נאמר ענו בלבד. ולפיכך צוו חכמים, מאוד מאוד הוי שפל רוח. ועוד אמרו שכל המגביה לבו כפר בעיקר, שנאמר "ורם, לבבך; ושכחת את-ה' אלהיך" (דברים ח, יד). ועוד אמרו בשמטא דאית ביה גסות הרוח, ואפלו מקצתה.

ו. וכן הפעם, דעה רעה היא עד למאוד; וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר, וילמד עצמו שלא יכעס, ואפלו על דבר שראוי לכעס עליו. ואם רצה להטיל אימה על בניו ובני ביתו, או על הצבור אם היה פרנס, ורצה לכעס עליהם, כדי שיחזרו למוטב יראה עצמו בפניהם שהוא כועס כדי ליסרם, ותהיה דעתו מישבת בינו לבין עצמו, כאדם שהוא מדמה איש בשעת כעסו, והוא אינו כועס.

ז. אמרו חכמים הראשונים, כל הכועס, כאלו עובד עבודה זרה. ואמרו שכל הכועס אם חכם הוא, חכמתו מסתלקת ממנו, ואם נביא הוא, נבואתו מסתלקת ממנו. בעלי כעס, אין חייהם חיים; לפיכך צוו להתרחק מן הכעס, עד שינהיג עצמו שלא ירגיש אפלו לדברים המכעיסים. וזו היא הדרך הטובה, ודרך הצדיקים: הן עלובין, ואינן עולבין; שומעין חרפתם, ואינן

מְשִׁיבִין; עוֹשִׁין מֵאֲהָבָה, וּשְׂמַחִין בִּיסּוּרִים. עָלֵיהֶם הַפְּתוּב
אוֹמֵר, "וְאֶהְיֶה, כְּצֶאֱת הַשֶּׁמֶשׁ בַּגְּבֻרָתוֹ" (שופטים ה, לא).

ח. לְעוֹלָם יִרְבֶּה אָדָם בְּשִׂתְיָקָה, וְלֹא יִדְבֹר אֶלָּא בְּדִבְרֵי חֲכָמָה
אוּ בְּדִבְרֵים שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֵן לְחַיֵּי גּוּפוֹ. אָמְרוּ עַל רֵב תִּלְמִיד
רִבְּנוּ הַקְּדוֹשׁ, שֶׁלֹּא שָׁח שִׂיחָה בְּטִלָּה כָּל יָמָיו וְזוֹ הִיא שִׂיחַת
רֵב כָּל אָדָם. וְאִפְּלוּ בְּצָרְפֵי הַגּוֹף, לֹא יִרְבֶּה אָדָם דְּבָרִים. וְעַל זֶה
צִוּוּ חֲכָמִים וְאָמְרוּ, כָּל הַמְּרַבֶּה דְּבָרִים, מִבִּיא חֵטָא; וְאָמְרוּ לֹא
מִצָּאֵתִי לַגּוֹף טוֹב, אֶלָּא שִׂתְיָקָה.

ט. וְכֵן בְּדִבְרֵי תוֹרָה וּבְדִבְרֵי חֲכָמָה יִהְיוּ דְּבָרֵי הַחֲכָם מוֹעֲטִים,
וְעִנְיָנֵיהֶם מְרַבִּים. וְהוּא שֶׁצִּוּוּ חֲכָמִים וְאָמְרוּ, לְעוֹלָם יִשְׁנֶה
אָדָם לְתִלְמִידוֹ דֶּרֶךְ קִצְרָה. אָבֵל אִם הָיוּ הַדְּבָרִים מְרַבִּים וְהָעִנְיָן
מוֹעֵט, הָרִי זֶה סְכָלוּת; וְעַל זֶה נֶאֱמַר "כִּי בֹא הַחֲלוּם, בְּרֵב עִנְיָן;
וְקוֹל כְּסִיל, בְּרֵב דְּבָרִים" (קוהלת ה, ב).

י. סִיג לַחֲכָמָה, שִׂתְיָקָה. לְפִיכָךְ לֹא יִמָּהֵר לְהִשְׁיב, וְלֹא יִרְבֶּה
לְדַבֵּר; וְיִלְמַד לְתִלְמִידִים בְּשׁוֹבָה וּנְחַת, בְּלֹא צַעֲקָה, בְּלֹא
אֲרִיכוּת לְשׁוֹן. הוּא שֶׁשְּׁלֹמֹה אוֹמֵר, "דְּבָרֵי חֲכָמִים, בְּנַחַת
נִשְׁמָעִים" (קוהלת ט, יז).

יא. אֲסוּר לְאָדָם לְהִנְהִיג עֲצָמוֹ בְּדִבְרֵי חֲלָקוֹת וּפְתוּי. וְלֹא תִהְיֶה
אֶחָת בִּפְהַ וְאֶחָת בִּלֵּב, אֶלָּא תוֹכוֹ כְּבָרוֹ; וְהָעִנְיָן שְׁבִלֵב, הוּא
הַדְּבָר שֶׁבִּפְהַ. וְאֲסוּר לַגִּנֵּב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת, וְאִפְּלוּ דַּעַת הַגּוֹי.

יב. פִּיצֵד לֹא יִמְכֹּר לַגּוֹי בֶּשֶׁר גְּבֻלָּה בְּכָלֵל שְׁחוּטָה, וְלֹא מִנְעֵל
שְׁלֵמָתָהּ בְּמָקוֹם מִנְעֵל שְׁלִשְׁחוּטָה. וְלֹא יִסְרֹב בַּחֲבֵרוֹ שִׁיאֲכֹל
אֲצִלוֹ, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֵינּוּ אוֹכֵל, וְיִרְבֶּה לוֹ בַּתְּקַרְבָּת, וְהוּא יוֹדֵעַ
שֶׁאֵינּוּ מִקְבֵּל; וְיִפְתַּח לוֹ חֲבִיּוֹת שֶׁהוּא צָרִיךְ לִפְתַּח אוֹתָן לְמִכְרָן,
כְּדִי לִפְתּוֹתוֹ שֶׁבְּשִׁבִיל כְּבוֹדוֹ פִּתַּח. וְכֵן כָּל פִּיוּצָא בְּזֶה. אִפְּלוּ
מִלָּה אֶחָת שֶׁלִּפְתּוֹי וְשֶׁלִּגְנִבַת הַדַּעַת, אֲסוּרָה; אֶלָּא שְׁפַת אֱמֶת
וְרוּחַ נָכוֹן, וְלֵב טָהוֹר מִכָּל עֲמָל וְהוֹוֹת.

יג. לֹא יִהְיֶה אָדָם בַּעַל שְׁחוּק וְהֶתֵּל, וְלֹא עֶצֶב וְאוֹנֵן אֶלָּא שְׂמִיחָה.
כֶּךָ אָמְרוּ חֲכָמִים, שְׁחוּק וְקִלּוֹת רֹאשׁ מְרַגִּילִין לְעִרְוָה. וְצִוּוּ
שֶׁלֹּא יִהְיֶה אָדָם פְּרוּץ בְּשְׁחוּק, וְלֹא עֶצֶב וּמִתְאַבֵּל; אֶלָּא מִקְבִּיל
אֶת כָּל הָאָדָם בְּסִבָּר פָּנִים יְפוֹת.

יד. וְכֵן לֹא יִהְיֶה בַּעַל נֶפֶשׁ רַחֲבָה, גְּבָהֵל לַהוֹן, וְלֹא עֲצֵל וּבִטָּל
מִמְּלָאכָה, אֶלָּא בַּעַל עֵין טוֹבָה: מַעֲט עֶסֶק, וְעוֹסֵק בַּתוֹרָה;
וְאוֹתוֹ הַמַּעֲט שֶׁהוּא חָלָקוֹ, יִשְׂמַח בּוֹ. וְלֹא יִהְיֶה לֹא בַּעַל קִטְטָה
וְלֹא בַּעַל קִנְאָה, וְלֹא בַּעַל תְּאוּהָ וְלֹא רוֹדֵף אַחֵר הַכְּבוֹד. כֶּךָ
אָמְרוּ חֲכָמִים, הַקִּנְאָה וְהַתְּאוּהָ וְהַכְּבוֹד, מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן
הָעוֹלָם. כָּלְלוּ שֶׁלְּדַבֵּר יִלֵּךְ בַּמַּדָּה הַבִּינּוֹנִית שֶׁבְּכָל דַּעַת וְדַעַה,
עַד שֶׁיִּהְיוּ כָּל דַּעוֹתָיו מְכוֹנְנוֹת בְּאַמְצָעִית; וְהוּא שֶׁשְּׁלֹמֹה אוֹמֵר,
"וְכָל-דֶּרֶכֶיךָ יִכְנוּ" (משלי ד, כו).